

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА САНАТОРНО-КУРОРТНОГО КОМПЛЕКСУ В СТРАТЕГІЧНОМУ АСПЕКТІ

У статті досліджено особливості забезпечення стійкого розвитку підприємства санаторно-курортного комплексу в стратегічному аспекті, зокрема, виокремлено типи економічної стійкості підприємства та зазначено чинники, що на неї впливають.

In the article the features of providing of steady development of enterprise of sanatorium-resort complex are investigational in a strategic aspect, the types of economic firmness of pidpriemstvata are in particular selected factors are marked, that on it influence.

Вступ. У сучасних умовах проблема стійкого розвитку підприємства набуває першочергового значення. Часто виникають ситуації, коли підприємство успішно функціонує, його становище на ринку постійно поліпшується, воно нарощує обсяги виробництва та реалізації продукції, робіт, послуг, але, в певний момент часу, у зв'язку з незначними змінами ситуації на ринку, це підприємство втрачає все [1].

Така ситуація не минула і підприємства санаторно-курортного комплексу, які через відомі причини з домінантних позицій перетворились на підприємства, послуги яких обираються за залишковим принципом, або принципом «фінансової неспроможності».

Постановка проблеми. В силу поширення тенденції відмови споживачів від послуг вітчизняних підприємств санаторно-курортного комплексу постає гостра необхідність забезпечення не лише нормальних умов їх функціонування, але й формування стратегічних прерогатив. Крім того, реалізація розробленої стратегії розвитку таких підприємств без належного забезпечення їх стійкого розвитку в змінних умовах господарювання та сезонного коливання обсягів можливого надання послуг є малоуспішною.

Питання забезпечення стійкого розвитку підприємств розглядалися такими вченими, як Коротков Е.М., Василенко В.О., Забродський В.А., Кизим М.О., Мескон М.Х., Альберт М., Хедуоури Ф., Пономаренко В.С., Тридід О.М. [3-7]. Однак, залишається недостатньо розкритою проблема забезпечення стійкого розвитку підприємств санаторно-курортного комплексу в стратегічному аспекті.

Метою дослідження є визначення чинників стійкого розвитку підприємства санаторно-курортного комплексу та умов забезпечення їх позитивного впливу в стратегічному аспекті.

Результати дослідження. Санаторно-курортний комплекс України перебуває в складному становищі ще й з урахуванням наслідків фінансової кризи, яка обумовила зниження рівня відпочиваючих у літній період.

За матеріалами круглого столу, що відбувся за ініціативи Державної служби туризму і курортів та оргкомітету Національного проекту «Курорти та санаторії України» 20 лютого 2009 року у 2008 році в Україні налічувалось 3 073 санаторно-курортних і оздоровчих закладів, в яких розгорнуто 461.5 тис ліжок (місць) [2]. Найбільшу частку складають заклади відпочинку – 2284 (74,3%) на 298,7 тис. ліжкомісць, у тому числі [2]:

- будинки і пансіонати відпочинку -302 (9,8%);
- бази та інші заклади відпочинку -1916 (62,4%);
- дитячі оздоровчі заклади - 25 (0,8%);
- заклади 1-2 денного перебування - 41 (1,3%).

Санаторії - 789 (25,7%) на 162,8 тис. ліжкомісць, у тому числі [2].:

- санаторії – 465 (15,1%);
- санаторії профілакторії – 262 (8,6%);
- пансіонати з лікуванням -53 (1,7%);
- курортні поліклініки і бальнеологічні лікарні - 9 (0,3%).

Поряд з цим протягом 2008 року не працювали з різних причин 542 заклади місткістю майже 46 тис. ліжок (місць), у тому числі [2].:

- перебували на капітальному ремонті – 133;
- з причини відсутності коштів на експлуатацію закладу – 220;
- з причини відсутності дозволу СЕС на експлуатацію закладу – 41;
- з причини відсутності осіб що бажали оздоровлюватись – 28;
- з інших причин – 120.

Санаторно-курортні заклади функціонують у складі різних відомств: системи профспілок, Міністерства охорони здоров'я, «Сільгоспоздоровниці», Міністерства внутрішніх справ, Міністерства транспорту, Міністерства оборони, системи Фонду соціального страхування, Державного управління справами тощо [2]. В Міністерствах промислової політики, транспорту, освіти і науки, палива та енергетики діє значна кількість пансіонатів та баз відпочинку. Існують дитячі санаторії у підпорядкуванні обласних і міських державних адміністрацій. Наявні й поодинокі санаторно-курортні і оздоровчі заклади у підпорядкуванні підприємств, об'єднань тощо. Крім цього функціонують близько 100 закладів, які належать іноземним державам та міжнародним організаціям [2].

У регіональному розрізі найбільше санаторно - курортних закладів налічується в АР Крим 551 одиниці (17,8 %), Одеській - 420 (13,5%), Донецькій – 367 (11,8%) та Херсонській – 235 (7,6%) областях [2].

Протягом 2008 року в санаторно-курортних та оздоровчих закладах оздоровилося близько 3,6 млн. українців, кількість осіб, оздоровлених за літній період 2008 року становила майже 2 млн. або 56,7%. Це говорить про те, що більшість основних фондів експлуатується лише у літній період. Тому потенціал національних рекреаційних ресурсів використовується не на повну потужність. Найяскравіше сезонність виражена в Херсонській (90,3%) Миколаївській (84,8%), Донецькій (76,7%) та Одеській (73,2%) областях [2].

У 2008 році в санаторно-курортних закладах України перебувало понад 412,5 тис. іноземних громадян (12,7% оздоровлених). З них 58,2% припадає на АР Крим, 11,8% - Одеську область, 8,8% – Львівську область. Зазначене свідчить про більшу поінформованість серед іноземних громадян у частині наявних на території області природних лікувальних ресурсах та вищим рівнем розвитку інфраструктури курортної сфери [2]. У структурі оздоровлених найбільшу частку складають громадяни Російської Федерації – 75%, Білорусії – 10,1%, Молдови – 10,%, а з країн далекого зарубіжжя громадяни Німеччини - 1,3%, та Польщі -1,2% [2]. Як бачимо зацікавленість у користуванні послугами вітчизняних підприємств санаторно-курортного комплексу є значно вищою у громадян бывшего Радянського Союзу, а число відпочиваючих з розвинених країн залишається незначним.

Виправлення складної ситуації в санаторно-курортній галузі потребує забезпечення умов стійкого розвитку.

Акумулюючи трактування провідними вченими розвитку підприємства, можна відзначити присутність у них в якості підґрунтя саме забезпечення його стійкості (табл. 1).

Таблиця 1

Поняття розвитку підприємства

Автор	Трактування
В.А. Забродський та М.О. Кизим [3]	Розвиток економіко-виробничих систем представляє собою процес переходу економіко-виробничої системи у новий, більш якісний стан шляхом нагромадження кількісного потенціалу, зміни й ускладнення структури і складу, наслідком чого є <i>підвищення її здатності чинити опір руйнівному впливу зовнішнього середовища та ефективність функціонування</i>
Коротков Е.М. [4, с. 296]	Сукупність змін, які ведуть до появи нової якості і зміцнення життєвості системи, її <i>здатність чинити опір руйнівним силами зовнішнього середовища</i>
Василенко В.О. [5, с. 101]	<i>Це не разові перетворення з метою досягнення "найкращого" (а тому і споконвічного) стану системи, а процес, що не припиняється в часі, плин якого не завжди відбувається постійно і безупинно, найчастіше йде стрибкоподібно з подоланням різних по глибині й охопленню криз.</i>

Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. [6]	<i>Довгострокова програма удосконалення можливостей вирішувати різні проблеми і здібностей до відновлення, особливо шляхом підвищення ефективності управління культурою організації.</i>
Пономаренко В.С., Тридід О.М., Кизим М.О. [7, с. 62]	<i>Процес кількісно-якісних змін у системі, складнення структури і складу, в результаті чого підвищується її опірність дестабілізуючому впливу зовнішнього середовища й ефективність функціонування.</i>

З огляду на зазначене розглянемо трактування поняття стійкість та її типи.

Загалом стійкість підприємства – це комплексна характеристика здатності підприємства до підтримки його функціонування в умовах конкуренції в довгостроковій перспективі, що становить основу забезпечення стійких конкурентних переваг. Розрізняють такі типи стійкості:

¾ *Потенційна стійкість.* Визначається можливостями відтворення і опору негативного впливу з боку цілого як механізму [8]. Для підприємства санаторно-курортного комплексу забезпечення потенційної стійкості виражатиметься в можливості регулювання процесів задоволення потреб споживачів за впливу зниження рівня їх доходів, підвищення конкурентних переваг підприємства в умовах низького рівня фінансового забезпечення через надання додаткових послуг за використання курортної інфраструктури та рекреаційних зон.

¾ *Актуальна стійкість.* Цей тип стійкості залежить від реального в певний момент стану цілого, його мобілізованості, зниження дії системних зв'язків або виокремлення зон активності, що тимчасово замінюють ціле [8]. Оскільки підприємства санаторно-курортного комплексу загалом можна вважати взаємозалежними один від одного та від рівня інфраструктурного забезпечення регіону в цілому, вони потребують комунікаційного супроводу та налагодження тісних взаємозв'язків з підприємствами-супутниками, підприємствами та організаціями культурної, туристичної індустрії та траст порту. Це обумовлює поширення створення кластерних утворень.

¾ *Структурна стійкість.* Така стійкість морфологічно забезпечується зрівноваженням зовнішніх впливів внутрішнім опором [8]. Спадщина Радянського союзу виявилась у низькому рівні обслуговування, що, насамперед, виражається в недостатності людських ресурсів, які б володіли світовими вимогами до забезпечення надання послуг закордонним клієнтам, зокрема, це стосується знань мови. Заміна працівників на більш освічених або їх навчання викликає опір введення змін на розглядуваних підприємствах. Крім того, з огляду на інші аспекти, наприклад технічного забезпечення (Інтернет, автоматичні системи обслуговування клієнтів) своєрідним опором є несумісність розроблених систем з можливостями підприємств або відсутність ресурсної чи фінансової бази для їх запровадження.

Чинниками стійкого розвитку підприємств санаторно-курортного комплексу можна визначити такі як наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Чинники стійкого розвитку підприємства санаторно-курортного комплексу та умови забезпечення їх позитивного впливу

Чинник стійкого розвитку підприємства санаторно-курортного комплексу	Умови забезпечення позитивного впливу чинника
Конкурентна перевага	Виокремлення стійких конкурентних переваг, концентрація на власних конкурентних перевагах, їх розвиток та постійний пошук нових можливостей
Наявність стратегії розвитку	Формування стратегії розвитку підприємства з урахуванням чинників, що притаманні сфері курортно-рекреаційних послуг
Ресурсна стійкість	Формування стратегії розвитку підприємств санаторно-курортного комплексу в умовах ресурсних обмежень, зокрема, матеріальних та трудових ресурсів
Фінансова стійкість	Оптимізація джерел фінансування розвитку підприємств санаторно-курортного-комплексу, співпраця з державними фондами фінансування
Інвестиційна політика	Визначення пріоритетів інвестиційного розвитку підприємств санаторно-курортного комплексу, розроблення інвестиційних пропозицій (паспортів), обґрунтування ефективності капітальних вкладень у розвиток підприємства

Інноваційна політика	Забезпечення підприємств санаторно-курортного комплексу сучасним медичним обладнанням, впровадження новітніх підходів до реалізації послуг, інноваційних методів управління
Система управління	Реорганізація організаційної структури управління підприємством санаторно-курортного комплексу, залучення кваліфікованого персоналу

Висновки. Визначено особливості забезпечення стійкого розвитку підприємства санаторно-курортного комплексу в стратегічному аспекті. Науковою новизною проведеного дослідження є виокремлення типів економічної стійкості підприємства санаторно-курортного комплексу, зокрема, потенційної, актуальної та структурної стійкості. У дослідженні зазначено чинники, що впливають на стійкий розвиток підприємства санаторно-курортного комплексу та умови забезпечення їх позитивного впливу.

Список літератури

1. Кучерова Е.Н. Устойчивое развитие предприятия как фактор устойчивого развития региона [Электронный ресурс] / Е.Н. Кучерова // Образовательный сайт Кучерова Е.Н. – Режим доступа: http://kucherova.ru/cnjqxbdt_hfpdbnbt/index.html
2. Стан та шляхи розвитку курортів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: <http://ukraine2012.gov.ua/publication/analytic/articles/228.html>
3. Забродский В.А. Развитие крупномасштабных экономико-производственных систем / В.А. Забродский, Н.А. Кизим – Харьков: Бизнес Информ, 2000. – 72 с.
4. Коротков Э.М. Концепция менеджмента / Э.М. Коротков– М.: Дека, 1997. – 304 с.
5. Василенко В.А. Организационно–циклическая и структурно-функциональная модели развития организации / В.А. Василенко // Культура народов Причерноморья. – С. 100–107.
6. Мескон М.Х. Основы менеджмента / М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М.: Дело, 1994. – 680 с.
7. Пономаренко В.С. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи: Монографія / В.С. Пономаренко, О.М. Тридід, М.О. Кизим. – Х.: Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2003. – 328 с.
8. Количественные и качественные факторы устойчивости // Сайт «Управление персоналом» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://uprperson.ru/strategicheskoe_upravlenie_razvitiem_personala/kolichestvennye_i_kachestvennye_faktery_ustojchivosti